

ВІСНИК ЦЕНТРУ®

Чому не вдається реформувати освіту?

Українська освіта не відповідає сучасним вимогам суспільства. Про це знають і у владних кабінетах, і в академічних колах. Залишаючись неодмінною ланкою суспільства, вона вже не виконує призначену їй функцію виховання готових до суспільно корисного життя громадян. Численні спроби реформувати освіту вказівками згори не були успішними через неврахування інтересів впливових груп, що призводило до постійного гальмування реформи. Баченню шляхів реформування освіти із застосуванням принципів публічної політики присвячено нову книжку, написану в МЦПД

У лютому 2004 року вийшла у світ підготовлена заступником директора МЦПД, доктором культурології Володимиром Нікітіним книжка "Ідея образования или содержание образовательной политики", що по суті підсумувала результати проектів Центру в царині освітньої політики і є результатом участі автора в освітніх експериментах. На його думку, основна проблема під час обговорення перспектив освіти та осмислення її реформування – відсутність у суспільній свідомості уявлення про повноту функцій і завдань освіти, у рамках якого обговорюється проблема й будуються перспективи.

Освіта все ще вважається однією з галузей народного господарства

Від численних дискусій, проектів і публікацій створюється враження Платонового хаосу, в якому блукають і ворогують між собою частини відсутнього цілого:

- освіта все ще вважається однією з галузей народного господарства, у жорстких рамках такого розуміння її фінансують та оцінюють;
- усі прихильники реформ зятято обстоюють часткові зміни, не співвідносячи їх із рамками або цілим;
- особи, відповідальні за реформи, хочуть запровадити певні зміни, але в такий спосіб, аби не торкатися і навіть не обговорювати глибинних проблем. Думку тих, кого традиційно вважають не належними до цієї "галузі господарства", не враховують;
- педагогічна спільнота задля самозбереження опирається реформам і будь-яким обговоренням, які можуть

поставити під сумнів її здатність діяти адекватно до історичної ситуації, а в результаті – трансформувати її;

- більшість пропозицій щодо реформування освіти виходить із припущення: якщо додати грошей і внести деякі зміни до навчальних планів, забезпечивши контроль уряду, усе в освіті відповідатиме і колишнім досягненням, і вимогам сучасності.

Освіту не можна реформувати за наказом згори

Підсумовуючи розмірковування про історію освіти і сучасні спроби трансформувати її, автор книжки дійшов певної низки припущень:

- усі форми, концепції і підходи до освіти були відповіддю на виклики і практичні завдання свого часу;
- жодна з історичних форм освіти не є правильною або неправильною – вона може лише відповідати чи не відповідати нашим нагальним завданням та (або) можливостям. З цього погляду не існує ані передових (прогресивних), ані відсталих форм;
- неможливо спроектувати універсальну, правильну або навіть оптимальну для всіх форму надання освіти;
- конкретна ефективна форма освіти для країни, соціальної групи або індивіда може бути отримана лише в результаті організованого співвіднесення – під час її створення та реалізації – різних цілей, завдань, підходів.

Таким чином, ідея збереження й трансформації історичної множини форм освіти під час діалогу всіх, хто в ній зацікавлений, починає суперечити

Запрошуємо до об'єднання зусиль НДО!

МЦПД і Центр ім. О. Разумкова запрошують вас взяти участь у круглому столі на тему "Посилення впливу громадських організацій на процеси прийняття рішень органами влади через створення та розвиток мереж регіональних НДО". Засідання відбудеться **30 березня 2004 р.** з 10:00 до 16:00 в приміщенні Міжнародного центру перспективних досліджень за адресою: Київ, вул. Пимоненка, 13а. Прочитайте, будь ласка, додаткову інформацію на сайті МЦПД за адресою <http://www.icps.kiev.ua/invitation.doc/>

моделі, де проектування й реалізацію оптимальної її форми здійснює єдиний центр (держава, міжнародна організація) і поширює на всіх.

Наразі держава та більшість професійної педагогічної спільноти наполягають на прерогативі усталених форм навчання. Форми підготовки не намагаються убити в прокрустове ложе відповідних критеріїв оцінки та форм організації. Така політика може спричинити або відставання країни, або постановня нових форм, яке змете старі форми, зокрема й життєво необхідні для суспільства і самої сфери освіти.

Ефективне реформування має бути взірцем публічності

Завдання полягає в тому, як домогтися, аби під час підготовки стратегій і окремих політичних рішень було представлено і розглянуто всі інтереси, пов'язані з освітою, щоб у процесах реалізації освітніх програм і проектів було реалістично і результативно сформульовано зобов'язання і враховано ресурси окремих дійових осіб.

Чи можливо досягти цього, якщо всю підготовку рішень, ресурси та відповідальність зосередити в одному місці, а саме – у державній системі управління? Або потрібно створити механізм публічного обговорення, розподілу завдань і зобов'язань між різними учасниками освітнього процесу? Нині у світі немає країн, розвинених у царині освіти, де використовували б

перший варіант. Є різний ступінь впливу держави на освіту, але жодна держава вже не має фінансових та управлінських можливостей ефективно й результативно забезпечувати комплекс необхідних умов.

За першого варіанта неминуче буде урізано й редуковано інтереси і завдання освіти до того набору, який є підвладним і відповідає можливостям та інтересам державного апарату. Другий варіант пов'язаний з цілою низкою складнощів: браком традиції публічності, управлінських кадрів із відповідними навиками, наявністю переконання, буцімто освіта – це окрема галузь, якою опікується держава і керують фахівці, необхідністю формувати механізм освітньої політики. Однак сама реалізація другого варіанта вже є кроком до формування суспільства, яке вчиться, і закладання наріжного каменя механізму постійного трансформування освіти у відповідь на виклики історії.

Поширені рекомендації реформування не відповідають історичним викликам

У книжці сформульовано основні виклики сучасній освіті, які потребують змін в освітній політиці, а саме:

- необхідності нових ідеальних просторів для людської діяльності і спроможності залучити до них людей різних культур;
- необхідності розуміння та комунікації;
- структурної визначеності і цілості людського світу;
- можливості утримати ресурс різноманіття в культурі;
- виклик техногенних і природних катастроф.

На думку автора, послідовне дотримання найпоширеніших у сучасній Україні рекомендацій щодо реформування освіти в межах існуючої системи веде до нових труднощів, суперечностей і навіть парадоксів і не відповідає на історичні виклики. Нам пропонують:

- Забезпечити можливість навчатися впродовж усього життя. Проте таку систему не можна збудувати простим додаванням ще однієї–двох ланок до існуючого ланцюжка початкова–середня–професійна–вища освіта.
- Забезпечити рівний доступ до освіти всім членам суспільства без винятку. Однак що вільніший доступ до того, що

потребує зусиль для вивчення, то рідше ним на практиці користуються, а обмежені ресурси розпоршуються.

- Забезпечити водночас із рівним доступом і якісний рівень освіти. Проте і для категорії "рівний доступ", і для категорії "якість освіти" існують десятки принципово різних визначень. Без визначення того, що саме стоїть за цими поняттями, яка мета змін, реформа втрачає сенс.
- Забезпечити суцільну всезагальну інформатизацію освіти. Однак це має означати не додавання нових технологічних засобів до вже існуючих, а докорінну зміну старої системи освіти, яка може в результаті бездумного застосування призвести до витиснення з освіти методів теоретичної підготовки або ремесла.
- Домогтися відповідності кваліфікації і компетенції випускників потребам ринку. Проте в разі відсутності цілісного впорядкованого соціуму, як це зараз спостерігається в Україні, світ людей, яким передають тільки окремі компетенції, розпадається на непов'язані дії. Орієнтація тільки на ринок робить неможливим виконання освітою функцій розвитку суспільства.
- Забезпечити можливість індивідуальних траєкторій в освіті. На жаль, жодний освітній заклад не дозволить собі мати весь необхідний спектр викладачів, курсів, відповідну методичну базу та організацію навчального процесу, щоб забезпечити цю потребу. Можливо, реально забезпечити лише деякі варіанти руху в межах загальних навчальних програм.
- Розвивати за рахунок освіти економіку знань і таким чином забезпечити фінансову стабільність освіти, збільшити рівень інвестицій в освіту. Однак за таких умов освіта дедалі більше перетворюватиметься на великий бізнес і підкорятиметься його законам отримання прибутку більше, ніж матиме на меті суспільне благо.

Головне – зберегти різноманітність освітніх підходів і практик

Автор пропонує низку організаційних засад проведення реформ. Звернення до організаційних засад допомагає політиці бути прозорою або зрозумілою – можна представити свої засади як спосіб ухвалення рішення і зазначити

обмеження, які неможливо змінити. Питання обмежень надзвичайно важливе. Неможливо, скажімо, перестрибнути обмеження, що накладаються попереднім станом освіти, швидко змінити традиції або вимагати від людей, аби вони діяли всупереч своїм інтересам.

Освітня політика – це забезпечення поля можливостей в ідеології різноманіття. У політиці завжди присутня гра різних підходів, концепцій, засобів, які можуть бути співорганізовані у функціональну й осмислену структуру комунікацій. В основі освітньої політики лежить прагнення подолати суперечності і парадокси ізольованих дій і всезагальних реформ. Безумовно, політичний спосіб організації трансформацій не ідеальний, але принаймні він дає шанси на збереження розмаїття освітніх підходів і практик. Централізований спосіб трансформації таких шансів не дає – він може забезпечити тимчасову перевагу у швидкості і масштабі змін, але зрештою веде до скорочення ресурсу різноманіття. І головне – він неминуче витісняє рефлексію та учнівство з освіти, а отже й шанси на відтворення і розгортання спроможності до мислення та саморозвитку людей.

Анотація

Никитин В.А. Ідея образования или содержание образовательной политики. – К.: Оптима, 2004. – 205 с.

Книжка складається з трьох великих розділів. У першому з них – "Апології освіти" – розглядається історичний генезис самої ідеї та форм освіти, а також зауважено принципові зміни у змісті та формах організації освіти під час переходу від наукової, знанневої, текстової культури до культури технологічної, інформаційної, екранної. Другий розділ – "Суперечності політики" – присвячено різним підходам, інтересам і рекомендаціям щодо освітніх реформ, а також звернено увагу на неможливість їх узгодження за нинішніх уявлень про освіту та форм управління нею, наголошено на необхідності формування механізмів освітньої політики. У третьому розділі – "Додаток: локальність освіти" – автор ділиться досвідом роботи на освітніх "експериментальних майданчиках". ■

За додатковою інформацією звертайтеся, будь ласка, до Володимира Нікітіна за телефоном (044) 236-4477 або електронною поштою vnikitin@icps.kiev.ua

вісник центру є щотижневою публікацією Міжнародного центру перспективних досліджень, що розповсюджується електронною поштою. Якщо ви хочете бути внесеними до списку розсилання бюлетеня, надішліть інформацію про себе на адресу:

marketing@icps.kiev.ua.

Редактор **вісника центру** Євген Шульга (shulha@icps.kiev.ua), тел.: (044) 236-4477.

Передрук матеріалів дозволено з відома Центру.

Міжнародний центр перспективних досліджень – незалежна дослідницька організація, що має на меті інтелектуальну підтримку процесу прийняття політичних рішень в Україні.

Директор Центру Віра Нанівська.

Адреса: вул. Пимоненка, 13а, 04050, Київ, Україна.

Телефон: (044) 236-4377, 236-4477. Факс: (044) 236-4668

Сторінка у Всесвітній павутині: <http://www.icps.kiev.ua/>